

Л. А. Гнатенко
кандидат філологічних наук
Національна бібліотека України
імені В.І. Вернадського
м. Київ

М. В. Кучинський
кандидат філологічних наук
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова
м. Київ

Є.О. КІВЛИЦЬКИЙ – ПОДВИЖНИК ВСЕНАРОДНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ

Ім'я Євгена Олександровича Ківлицького, українського діяча науки та культури, громадського діяча, педагога, літератора, першого старшого бібліотекаря, фактичного завідуючого Всенародною бібліотекою України (далі – ВБУ), довгий час було маловідоме¹. Останнім часом діяльності Є.О. Ківлицького приділяється певна увага в працях, присвячених історії Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, а також у зв'язку з його редакторською працею в журналі “Киевская старина”².

Але життєвий і творчий шлях Є. Ківлицького, його науковий та організаційний внески до бібліотечної справи висвітлені лише поверхово. Його біографічні дані та матеріали діяльності зберігаються в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського³.

Архів Євгена Олександровича Ківлицького (ф. 71, 1246 од. зб.) надійшов до Бібліотеки відразу після його смерті. Він був опрацьований тільки в 1978 р. Архів складається з: 1) біографічних матеріалів (посвідчення, формулярний список, службові квитки та ін.); 2) матеріалів, які стосуються педагогічної діяльності в середніх навчальних закладах Києва; 3) робочих планів, протоколів педради, циркулярних листів Київської учбової округи, матеріалів по створенню і діяльності Київської четвертої жіночої гімназії О.Т. Дучинської та ін.; 4) матеріалів громадської діяльності в різних товариствах (програми товариств, програми засідань, вечорів, запрошення та ін.); 5) матеріалів, які стосуються редакторської роботи в журналі “Киевская старина” та в газеті “Киевские отклики”

(статті і рецензії); 6) документів про роботу у ВБУ; 7) листування; 8) архівних матеріалів роду Ківлицьких; 9) біографічних матеріалів К.Л. Якубовського, близького друга батька Є.О. Ківлицького тощо.

Євген Олександрович Ківлицький народився в дворянській родині 8 лютого 1861 р. у м. Санкт-Петербурзі⁴. Батько, Олександр Євдокимович Ківлицький, дрібний поміщик с. Городище Сосницького повіту Чернігівської губернії закінчив Санкт-Петербурзьку гімназію № 3, служив у інспекторському Департаменті громадського відомства, але недовго, скоро переїхав до свого маєтку на Україну, де учителював у Луганському повітовому училищі, помер 15 березня 1874 р. Мати – Тетяна Павлівна Ківлицька⁵.

16 листопада 1874 р. Чернігівським дворянським депутатським зібранням Євген Ківлицький зарахований до дворянського роду батька з переведенням із четвертої до другої частини дворянства⁶.

У 1877–1880 рр. Є.О. Ківлицький навчався в Новозибківському реальному училищі Чернігівської губернії. Закінчивши його, одержує право вступати до вищих навчальних закладів⁷.

У 1880 р. сім'я Ківлицьких переїздить до Києва, де 25 серпня 1880 р. Євген Олександрович вступає на державну службу в штат канцелярії Київського дворянського депутатського зібрання із зарахуванням за походженням до першого і за вихованням до другого розряду канцелярських службовців. Вже через рік наказом Департаменту від 4 грудня 1882 р. він представлений в колезькі реєстратори зі старшинством⁸.

У 1882 р. Є.О. Ківлицький був призваний на військову службу як військовозобов'язаний на випадок війни і зарахований до ратників ополчення⁹.

У 1883 р. він вступає на історико-філологічний факультет Київського університету св. Володимира, який закінчує з науковим ступенем кандидата історико-філологічних наук у 1889 р.¹⁰ З 12 жовтня 1891 р. він знову приступає до служби в Київському дворянському депутатському зібранні. Згодом він був представлений у колезькі асесори зі старшинством, а 12 жовтня 1895 р. за вислугою років – у надвірні радники зі старшинством, 12 жовтня 1899 р. – в колезькі радники зі старшинством, а з 1 жовтня 1903 р. – в старші радники зі старшинством¹¹. Одночасно він співробітничав з редакціями різних видань, зокрема (від 1892 до 1907 р.) з редакцією “Энциклопедического словаря” Ф. Брокгауза і І. Єфрона.

По закінченню Київського університету св. Володимира у 1889 р. він був запрошений редактором О.С. Лашкевичем на посаду секретаря до редакції історико-етнографічного та літературно-художнього журналу “Киевская старина”. Працюючи на цій посаді, він фактично стає (через хворобу О.С. Лашкевича) першим заступником редактора. У цей час О.С. Лашкевич подає прохання до попечительки журналу про за-

твердження Є.О. Ківлицького тимчасовим редактором журналу. Після смерті О.С. Лашкевича вінз кінця 1889 р. – редактор “Киевской старины” і працює до липня 1893 р.

На сторінках “Киевской старины” Є.О. Ківлицький друкує чималу кількість власних робіт: бібліографічні огляди (з історії Русі), статті, критичні нариси, повідомлення, наприклад, такі як: “Несколько слов к портрету Н.И. Костомарова”, “Свидетельство современников о Наливайко”, “По случаю 10-летия со дня смерти А.С. Лашкевича”, підписуючись “Є. Ківлицький” та криптонімом “Е. К.”¹².

З 3 жовтня 1891 і по 1898 р. Є. Ківлицький працює помічником бібліотекаря в Київському університеті св. Володимира¹³.

Починаючи з 1891 і до 1917 р. Є.О. Ківлицький плідно працює на педагогічній ниві, викладаючи історію, географію та російську мову.

З 12 жовтня 1891 р. він викладає в Київській четвертій жіночій гімназії історію та географію¹⁴. На новому полі діяльності Є. Ківлицький відзначився своєю глибокою ерудицією, вимогливістю як до себе, так і до учнів, але, разом з тим, і великим гуманізмом. Про це свідчить звернення гімназистів, яке закликала всіх на “сходку” у зв’язку із самовільним виключенням директором гімназії викладачів І.Г. Стангулова і Є.О. Ківлицького: “Не раз ми згадаємо Івана Григоровича і Євгена Олександровича. Вони завжди ставилися до нас як людина до людини, а не як начальник до підлеглого. Вимагайте повернення”¹⁵. Є.О. Ківлицького було повернено до виконання вчительських обов’язків як “зверхштатного” вчителя, а до штату він був зарахований тільки з 1 жовтня 1899 р.¹⁶ З 10 квітня 1895 р. він починає працювати також і вчителем російської мови та словесності¹⁷. З 20 січня 1897 до 24 вересня 1897 р. – секретар Педагогічної ради Київської четвертої гімназії¹⁸. Працюючи тут, Є.О. Ківлицький викладав також в Київському Володимирському кафедральному корпусі та в Жіночій гімназії О.Т. Дучинської¹⁹.

З 1904 р. Є.О. Ківлицький – постійний співробітник у редакції щоденної літературно-політичної, економічної та громадської газети “Киевские отклики”, а з 21 травня 1904 р. отримує право на видання цієї газети (підтримує її матеріально зі своїх заощаджень) і працює редактором до середини 1906 р.²⁰

У 1910 р. Є.О. Ківлицький читав лекції з історії в Ніжинському історико-філологічному ліцеї князя Безбородька на загальноосвітніх курсах для народних вчителів. 15 вересня 1910 р. Педагогічне бюро Полтавської земської управи запрошує Є.О. Ківлицького долучитися до видання Педагогічного журналу, на що він дає свою згоду²¹.

Викладаючи історію в різних учбових закладах, Є.О. Ківлицький складає “Программу по общей русской истории”, згідно з якою й читає публічні лекції в Києві, Ніжині, Чернігові та в інших містах. Протягом

1889–1917 рр. він активно співпрацює у наукових та просвітницьких товариствах, таких як: “Киевское литературно-художественное общество”, “Киевское общество грамотности”, “Общество им. Шевченко для вспомоществования нуждающимся уроженцам Южной России, учащимся в высших учебных заведениях С.-Петербурга”, “Общество содействия начальному образованию”, “Историческое общество Нестора Летописца”, “Историко-филологическое общество при институте кн. Безбородко”, “Українське наукове товариство”, “Киевское педагогическое общество” та ін.²²

Як державний службовець Є.О. Ківлицький відзначений нагородами: “Орден Св. Станислава III ст.” (1896), “Медаль на Александровской ленте в память умершего Императора Александра III” (1897), “Орден Св. Анны III ст.” (1901), “Орден Св. Станислава II ст.” (1906), “Орден Св. Анны II ст.” (1911) та право носити “Медаль в память 300-летия Царственного дома Романовых” (1913)²³.

Є.О. Ківлицький 9 жовтня 1917 р. відповідно до наказу Міністра освіти був переведений з Київської четвертої гімназії, де учителював, на посаду окружного інспектора Київської учбової округи, на якій працював лише до 28 листопада 1917 р. З 24 грудня 1917 р. він займає пост завідуючого справами російської школи в Департаменті народної освіти Української республіки²⁴.

Подальша доля й останні роки життя Євгена Олександровича Ківлицького (1919–1920), були пов’язані з ВБУ²⁵.

З 21 лютого 1919 р. Тимчасовим комітетом для заснування Національної бібліотеки України (далі – ТК) Є.О. Ківлицький обраний на посаду старшого бібліотекаря Бібліотеки з наданням йому права вирішального голосу на засіданнях Комітету. Він повинен був також виконувати обов’язки завідуючого Бібліотекою, щоб “мати найтісніший зв’язок бібліотечної справи і Комітетської організаційної справи”²⁶. Він залишався єдиним старшим бібліотекарем до кінця липня 1919 р., а з 3 серпня Є.О. Ківлицький працює завідуючим бібліотечним відділом²⁷.

Одночасно для керування внутрішньою організацією праці в Бібліотеці ТК створює Раду бібліотекарів на чолі з Є.О. Ківлицьким як завідуючим Бібліотекою, виконуючим обов’язки директора на час її організації²⁸.

Рада бібліотекарів складалася із старших бібліотекарів і наукових співробітників і займалася всією поточною роботою – розробкою інструкцій, правил, розглядом планів, звітів, розміщенням книжкових фондів, обробкою літератури, каталогізацією тощо. Так, наприклад, на засіданні Ради бібліотекарів, яке відбулося 17 вересня 1919 р., під головуванням Є.О. Ківлицького (присутніми були: І.М. Балинський, Г.П. Житецький, П.А. Нестеровський, А.З. Носов, Н.В. Олександрівська, М.І. Сагарда, В.І. Щербина), Рада постановила доручити Голові Ради біб-

ліотекарів Є.О. Ківлицькому, за допомогою секретаря І.М. Балинського, загальні справи та відносини з різними інституціями і фізичними особами, а також йому як старшому бібліотекареві і завідувачому загальним відділом – всі справи цього відділу і відділу періодики²⁹. На засіданні Ради 27–30 вересня 1919 р. обговорювалося питання нового Статуту Бібліотеки, а також організаційні питання про співвідношення діяльності ТК, Ради бібліотекарів, директора Бібліотеки. Засідання ухвалило: 1) Комітет може існувати до затвердження нового Статуту, а далі передає свої обов'язки Раді бібліотекарів; 2) директора бібліотеки не обирати, обрати Голову Ради, який буде виконувати директорські обов'язки. Переопрацьований Статут невдовзі затверджується ТК³⁰.

Є.О. Ківлицький з вересня 1919 р. до серпня 1920 р. був Головою Ради бібліотекарів і виконував обов'язки завідувачого (директора) ВБУ.

У 1920 р. Радою бібліотекарів під керівництвом Є.О. Ківлицького розробляються методичні правила та інструкції для обробки і каталогізації літератури³¹.

Добором штату Бібліотеки відав ТК: першим працівником був А.З. Носов (15 жовтня 1918 р.), молодший бібліотекар, який виконував і обов'язки секретаря Бібліотеки, з 20 грудня 1918 р. – каталожний працівник³², з середини 1919 р. старшими бібліотекарями були – М.І. Сагарда, І.М. Балинський, М.М. Марковський та ін.³³

Лише з літа 1919 р. можна було почати як слід працювати по інвентаризації та каталогізації книжок³⁴. Є.О. Ківлицький неодноразово звертався до ТК з пропозиціями про розширення штату Бібліотеки і збільшення або просто видачу платні її співробітникам³⁵. Наприкінці 1919 р. в Бібліотеці працювало 43 співробітники, серед них: Т.О. Маляренко, А.І. Любецька, П.А. Нестеровський, В.О. Мотрич-Шамрай, Г.М. Кащенко, Н.Г. Демуцька, Н.М. Романенко-Араджіони, О.Є. Карпинська, Н.Т. Ярмаченко, А.Й. Мельник, Я.І. Израельсон, Н.Г. Іванець, О.З. Бродовська, Г.Ф. Вовк, О.І. Чолганська, М.П. Карпинська, М.М. Марковський, Г.П. Житецький, О.П. Сно, С.В. Гаврик та ін.³⁶

Довгий час ВБУ не мала постійного приміщення. Є.О. Ківлицькому довелося укладати не одну угоду з установами та приватними особами про приміщення, зокрема, на Бібіковському бульварі, 36³⁷.

За два роки існування Бібліотеки довелося сім разів змінити приміщення, сім разів перевозити фонди і поновлювати роботу з ними³⁸. Замість творчої роботи над упорядкуванням книжок вся енергія марнувалася на пошуки приміщення³⁹. І тільки в другій половині 1920 р., переїхавши всьоме, Бібліотека отримує частину будинку Першої Київської гімназії по бульвару Шевченка, № 14. Але це приміщення для Бібліотеки виявилось малим, після перевезення книжок з різних приміщень їх склали у величезні стоси, не всі книжки були перевезені – багато їх знаходилося поза межами Києва.

Книжковий фонд Бібліотеки почав формуватися з кінця 1918 р. Першою книжкою, яка надійшла до Бібліотеки, було “Краткое описание Киева” М. Берлинського⁴⁰. За 1919 р. до ВБУ надійшло близько 300 тис. томів. Були куплені бібліотеки й зібрання видатних діячів науки та культури⁴¹.

З початку 1919 р. Є.О. Ківлицький особисто займається створенням книжкового фонду, веде листування з численними редакціями, наприклад: видавництвом “Союз”, газетою “Красная армия”, журналом “Воскресные чтения”, видавництвом Київського університету св. Володимира та ін.⁴² У 1920 р. до Бібліотеки надійшло чимало книжок різних установ, реквізованих радянською владою, які за браком коштів доводилося переносити власноруч⁴³. З другої половини 1920 р., коли Бібліотека отримала приміщення Першої київської гімназії, була налагоджена планомірна, систематична робота над упорядкуванням книжок. За 1920 р. було опрацьовано 35 тис. книжок⁴⁴. На кінець 1920 р. фонд Бібліотеки налічував 465977 томів книг⁴⁵.

У 1919 р. впроваджується систематична робота по переведенню роботи Бібліотеки на децимальну систему⁴⁶. У цьому ж таки році починає складатися каталог *desiderata*. У цій роботі брали участь (разом із співробітниками Бібліотеки) також і члени ТК за фахом наукових напрямів⁴⁷. За 1920 р. була проведена підготовча робота по складанню систематичного каталогу⁴⁸.

На початок 1920 р. у Бібліотеці почали організовуватися відділи. Найбільшим за своїми обсягами і завданнями був відділ самого Є.О. Ківлицького – загальний (він же бібліотечний), який повинен був розібрати і розсортувати весь книжковий фонд (700–800 тис. томів неупорядкованих книжок), опрацьовувати нові надходження, каталогізувати тисячі книжок, які залишалися в загальному фонді і не повинні були бути передані до інших спеціальних відділів, тобто 500–600 тис. томів з усіх наукових галузей усіма мовами. Відповідно до величезних завдань цей відділ мав найбільшу кількість співробітників⁴⁹. Другий відділ – “українік” – мав бути найбільшим після загального, зібрати в собі все, що стосується України та її народу, а також друковані українською мовою книжки з усього світу з усіх галузей знань, але він не був на цей час створений, впроваджено було тільки складання окремого каталогу книг з “україніки”. У 1920 р. був організований відділ стародруків, відділ рукописів, планувалося виокремити періодику, газетний, сходознавства, довідковий.

З літа 1920 р. почали готуватися до відкриття читальні, що планувалося на серпень (спочатку читальню хотіли відкрити в приміщенні Олександрівської гімназії, потім – по Бібіковському бульвару, 36), обговорювали питання про це на засіданнях ТК 8 та 29 червня 1920 р.⁵⁰

Реальне відкриття відбулося 23 серпня 1920 р., хоча у доповідній записці до Спільного зібрання Української Академії наук академіків П.А. Тутковського і В.І. Липського (які проводили ревізію Бібліотеки) від 1 серпня 1920 р. наголошувалося, що фактично читальня відкрита 31 червня о четвертій годині дня в присутності академіків А.Ю. Кримського, П.А. Тутковського, В.І. Липського, членів ТК та інших осіб, для чого було заінвентаризовано понад 21 тис. томів та часописи⁵¹. При відкритті читальні до користування запроваджувалося 25 тис. книжок, до яких був складений алфавітний каталог. Від вересня 1920 р. до 1 січня 1921 р. в читальні було 3607 відвідувачів, видано 922 книжки⁵².

У травні 1919 р. у Бібліотеці почав виходити спеціальний бібліографічний журнал “Книжковий вісник”, редактором якого був Г.П. Житецький. За цей рік вийшло тільки три номери журналу, далі “Книжковий вісник” не міг виходити, бо так званий поліграфічний відділ позакривав друкарні⁵³. А з червня 1920 р. в Бібліотеці виходять вже три часописи, редактором яких був Г.П. Житецький: “Хроніка щоденної праці”, “Хроніка тижневої праці”, “Хроніка місячної праці”.

У перші два роки свого існування Бібліотека переживала фінансові труднощі. Через зміни влад у 1919–1920 рр. не було ніяких коштів (а планувалося виділити на 1919 р. на закупівлю книжок і на облаштування 1850000 крб.⁵⁴), маючи величезну кількість книжок, не мала полиць для їх розміщення; не могла привезти, за браком коштів, значну кількість цінних книжок, в тому числі бібліотек та зібрань, які вже були закуплені; не отримувала каталожних карток і канцелярського приладдя. Співробітники Бібліотеки взимку працювали в холодних приміщеннях – на дрова не було коштів⁵⁵. 7 грудня 1919 р. Є.О. Ківлицький звертається до Губхарчкому з проханням допомогти Бібліотеці продуктами першої необхідності за тими цінами, за якими вони видаються службовцям інших інституцій⁵⁶. Треба було мати чимало сил і відданості справі, щоб не залишити Бібліотеку у цей час.

У таких тяжких політичних та матеріальних умовах, майже з самого початку, випало Є.О. Ківлицькому завідувати ВБУ. Завдяки його керівництву та допомозі ТК, незважаючи на труднощі, співробітники Бібліотеки працювали дуже інтенсивно. У звіті про діяльність Української Академії наук за 1920 р. було сказано, що ВБУ є однією з найсумлінніших і найпрацьовитіших установ Академії⁵⁷.

Невтомна діяльність Є.О. Ківлицького та інших членів ТК однак викликала не лише схвалення. Влітку 1920 р. Академія наук отримує від Губнаросвіти листа з обвинуваченнями на адресу адміністрації Бібліотеки, які стосувалися багатьох питань: комплектування та зберігання фонду, його опрацювання, відкриття читальні (звинувачувалися у зволіканні щодо її відкриття⁵⁸) та ін.

12 липня 1920 р. відбулося Спільне зібрання Української Академії наук, на якому було заслухано лист Губнаросвіти (№ 567), в якому, разом з вищезгаданими обвинуваченнями, вимагалось провести негайну ревізію Бібліотеки і відкрити читальню не пізніше 1 серпня цього року. Спільне зібрання ухвалило вирішити ряд важливих завдань, усунувши недоліки в роботі, наприклад: поновити склад ТК; заборонити старшим бібліотекарям мати право вирішального голосу на засіданнях ТК; розпочати ревізію Бібліотеки; співробітники Бібліотеки мають спрямувати всі зусилля на переїзд до приміщення 1-ої гімназії та на відкриття читальні, цьому мають всіляко сприяти члени ТК, спрямовуючи також на це всі кошти⁵⁹.

У доповідній записці до Спільного зібрання Української Академії наук академіків П.А. Тутковського і В.І. Липського (які проводили ревізію Бібліотеки) від 1 серпня 1920 р. сказано, що ревізійна комісія вважає своїм обов'язком засвідчити, що за винятком деяких недоліків, праця співробітників ВБУ, незважаючи на надзвичайно складні умови і на те, що співробітники вже декілька місяців зовсім не одержували належної їм платні, ведеться дуже жваво і сумлінно⁶⁰.

У зв'язку із висунутими обвинуваченнями Є.О. Ківлицький і Г.П. Житецький надсилають до ТК звіт з детальними поясненнями про роботу Бібліотеки від її заснування і до вересня 1920 р., згідно з яким ТК також давав пояснення перед Правлінням Академії наук України⁶¹. Звинувачення, висунуті керівному складові ВБУ, спонукали Є.О. Ківлицького подати до ТК заяву з проханням звільнити його за станом здоров'я від виконання обов'язків Голови Ради бібліотекарів⁶². 7 вересня 1920 р. ТК доручив головування Радою бібліотекарів Ю.О. Іванову-Меженку⁶³. Є.О. Ківлицький здає справи голови Ради бібліотекарів і завідуючого ВБУ, але продовжує завідувати загальним відділом, беручи участь у засіданнях Ради бібліотекарів. З 9 листопада Є.О. Ківлицький, серйозно хворий, на засіданнях Ради вже не був присутнім.

У середині грудня 1920 р. Є.О. Ківлицький подає до ТК заяву з проханням про увільнення його від роботи у ВБУ, незважаючи на те, що пояснення з приводу обвинувачень адміністрації ВБУ були прийняті, й обвинувачення відхилені. Як пізніше згадував Г.П. Житецький, провини Є.О. Ківлицького перед Бібліотекою не було ніякої⁶⁴.

29 грудня 1920 р. ТК для заснування ВБУ надіслав Є.О. Ківлицькому повідомлення про звільнення, високо оцінивши його заслуги у створенні Всенародної бібліотеки: "Шановний Євген Олександрович! Комітет Всенародної /Національної/ бібліотеки у Києві з превеликим жалем мусив прийняти Вашу заяву про те, що Ви відмовилися від посади старшого бібліотекаря і праці у Всенародній бібліотеці. З цього приводу Комітет, пам'ятаючи, що Ви були першим старшим бібліотекарем

і проводили працю в найтяжчих умовах первісних часів існування й організації Всенародної бібліотеки, на засіданні 21-го грудня визнав своїм неодмінним обов'язком висловити Вам щирю подяку за Вашу як старшого бібліотекаря й голови Ради бібліотекарів добросовісну й не-притомну працю на користь Всенародної бібліотеки⁶⁵.

4 січня 1921 р. Є.О. Ківлицький помер у м. Києві. В журналі "Україна" був надрукований некролог про Є.О. Ківлицького, написаний Г.П. Житецьким⁶⁶.

За короткий час роботи у Бібліотеці, відзначений найскладнішим етапом в історії її становлення та розвитку, і, будучи її першим завідувачим, Є.О. Ківлицький, який віддав Бібліотеці останні роки життя, зробив помітний внесок в її організацію та діяльність в 1919–1920 рр.

¹ Короткі бібліографічні довідки див.: Українська загальна енциклопедія / Під ред. І. Раковського.– Львів та ін., [1930?] – Т. 2.– С. 246; Енциклопедія українознавства.– Paris etc., 1959.– С. 996.

² Дубровіна Л.А., Онищенко О.С. Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. 1918–1941.– К., 1998.– С. 10, 22, 29, 30, 33, 34, 53, 56, 61, 62, 66, 71, 91, 101, 202; Ковальчук Г.І. Керівники ВБУ – НБУВ (1918–1998) // Бібл. вісн.– 1998.– № 5.– С. 19 та ін. А також: Кучинський М.В. Євген Ківлицький – редактор, педагог, бібліотекознавець // Пам'ять століть.– 1997.– № 4.– С. 134–139.

³ В Інституті рукопису: ф. 71 – Архів Євгена Олександровича Ківлицького; ф. 52 – Архів Степана Пилиповича Постернака; ф. I – Літературні матеріали і особисті архіви; ф. III – Листування; та в Архіві НБУВ.

⁴ Нац. б-ка України імені В.І. Вернадського. Ін-т рукопису, ф. 71 № 1, арк. 8.– (Далі – НБУВ ІР).

⁵ Детальніші відомості про життєвий шлях О.Є. Ківлицького – навчання, службові посади, державні відзнаки, родинні маєткові справи та ін. див. ф. 71, № 1, 1086, 1088–1108.

⁶ НБУВ ІР, ф. 71, № 1, арк. 13.

⁷ Там само, № 2–3.

⁸ Там само, № 115–116, 505, 582, 662, 668–669, 681, 657, 830, 946, 929, 944.

⁹ Там само, № 1, арк. 9.

¹⁰ Там само, арк. 7.

¹¹ Там само, арк. 1–5.

¹² Киев. старина.– 1895.– Апр.– С. 1–5; 1895.– Февр.– С. 54–55; 1899.– Окт.– С. 243–248.

¹³ НБУВ ІР, ф. 7, № 11.

¹⁴ Там само, № 1, арк. 2 зв., 18.

¹⁵ Там само, № 27, арк. 1.

¹⁶ Там само, № 1, арк. 55.

¹⁷ Там само, арк. 24.

¹⁸ Там само, арк. 46, 55.

¹⁹ Там само, арк. 26.

²⁰ Там само, № 21; № 1, арк. 88–89.

²¹ Там само, № 117.

²² Там само, ф. 71, № 21, арк. 104–113, 121–123; ф. 90, № 104.

²³ Там само, ф. 71, № 1, арк. 2 зв.–5; од. зб. 5–6, 8.

²⁴ Там само, арк. 94–95, 97–98.

²⁵ Бібліотеку з Національної у Всенародну (Національну) бібліотеку при Академії наук України було перейменовано згідно з Постановою ТК 2 травня 1919 р.

Про історію створення ВБУ і підготовчу роботу, яка цьому сприяла, безпосередньо про діяльність ТК для заснування Національної бібліотеки України, а також про перші роки її існування див.: *Биковський Л.* Національна Бібліотека Української Держави (1918–1921).– Берлін, 1923; *Постернак С.П.* Всенародна бібліотека України при Всеукраїнській Академії наук.– К., 1923; *Сьтник К.М., Апанович Е.М., Стойко С.М.* В.И. Вернадский: жизнь и деятельность на Украине.– 2-е изд., испр. и доп.– Киев, 1988.– С. 92–105 (Создание первой советской научной библиотеки на Украине); *Голобуцький П.В., Жлудько Е.М.* Результат творчості українського народу. (Національна бібліотека України: виникнення і перші роки існування) // *Бібл. вісн.*– 1993.– № 3/4.– С. 5–10; *Киржаев С.Н.* Из истории организационно-административного руководства и управления Всенародной библиотекой Украины в первые годы ее существования (1918–1920) // *Международ. науч. конф. “Роль библиотек в развитии общества”.*– Киев, 1989.– Вып. 1.– С. 74–78.

²⁶ НБУВ ІР, ф. 71, № 379. Див. також: Арх. НБУВ, оп. 1, од. зб. 1, Пр. ТК № 40 від 18 лютого 1919 р., арк. 34–35а; № 41 від 21 лютого 1919 р., арк. 36–37; № 87 від 15 серпня 1919 р., арк. 153–157а.

²⁷ НБУВ ІР, ф. 71, № 381.

²⁸ Там само, ф. 52, № 2, арк. 21. Див. також: Арх. НБУВ, оп. 1, од. зб. 1, Пр. ТК № 107 від 5 січня 1920 р., арк. 195; Пр. ТК № 98 від 3 вересня 1919 р., арк. 177–177а.

²⁹ Арх. НБУВ, оп. 1, од. зб. 5, арк. 1–1 зв.

³⁰ Там само, од. зб. 4; од. зб. 5, арк. 3, 5.

³¹ Там само, од. зб. 27, арк. 1–38.

³² Там само, од. зб. 17, арк. 12.

³³ Там само, од. зб. 18, арк. 3 зв.

³⁴ НБУВ ІР, ф. 52, № 16, арк. 1.

³⁵ Арх. НБУВ, оп. 1, од. зб. 1, Пр.ТК № 85 від 8 серпня 1919 р., арк. 148–148а.

³⁶ Там само, од. зб. 8, арк. 125.

³⁷ НБУВ ІР, ф. 71, № 384.

³⁸ Арх. НБУВ, оп. 1, од. зб. 22, арк. 29.

- ³⁹ НБУВ ІР, ф. 52, № 2, арк. 15–16.
- ⁴⁰ Там само, № 3, арк. 4.
- ⁴¹ Арх. НБУВ, оп. 1, од. зб. 7, арк. 1–1 зв.; НБУВ ІР, ф. 52, № 16, арк. 1–1зв.
- ⁴² Про це свідчать Протоколи засідання ТК 1919–1920 рр., а також документи на купівлю книжок, підписані особисто ним, напр., див.: Арх. НБУВ, оп. 1, од. зб. 13, арк. 47–49, 53; од. зб. 2, арк. 16; од. зб. 8, арк. 20; од. зб. 11, арк. 8, 139, 219; од. зб. 13, арк. 36; од. зб. 24, арк. 9, 14, 41, 51, 60, 62, 77; од. зб. 11, арк. 24, 36, 58, 62.
- ⁴³ НБУВ ІР, ф. 52, № 16, арк. 1зв.
- ⁴⁴ Арх. НБУВ, оп. 1, од. зб. 21.
- ⁴⁵ Там само, арк. 2.
- ⁴⁶ НБУВ ІР, ф. 52, № 2, арк. 3 зв.
- ⁴⁷ *Сытник К.М., Апанович Е.М., Стойко С.М.* В.И. Вернадский: жизнь и деятельность на Украине.— С. 104.
- ⁴⁸ Арх. НБУВ, оп. 1, од. зб. 21.
- ⁴⁹ НБУВ ІР, ф. 52, № 2, арк. 36–37.
- ⁵⁰ Арх. НБУВ, оп. 1, од. зб. 1, Пр. ТК № 132 від 8 червня 1920 р., арк. 251. Протокол ТК № 135 від 29 червня 1920 р., арк. 258; оп. 1, од. зб. 24, арк. 59.
- ⁵¹ Там само, од. зб. 1, арк. 278.
- ⁵² Там само, од. зб. 21.
- ⁵³ Там само, од. зб. 9, арк. 128.
- ⁵⁴ Там само, од. зб. 4, арк. 10.
- ⁵⁵ НБУВ ІР, ф. 52, № 2, арк. 25.
- ⁵⁶ Арх. НБУВ, оп. 1, од. зб. 8, арк. 176.
- ⁵⁷ НБУВ ІР, ф. І, № 26539.
- ⁵⁸ *Киржаев С.Н.* Из истории организационно-административного руководства и управления Всенародной библиотекой Украины в первые годы ее существования (1918–1920) // Междунар. науч. конф. “Роль библиотек в развитии общества”.— Киев, 1989.— Вып. 1.— С. 77.
- ⁵⁹ Арх. НБУВ, оп. 1, од. зб. 1, арк. 265.
- ⁶⁰ Там само, арк. 278.
- ⁶¹ НБУВ ІР, ф. 52, № 16.
- ⁶² Арх. НБУВ, оп. 1, од. зб. 1, Пр. ТК № 142 від 20 липня 1920 р, арк. 269.
- ⁶³ Там само, Пр. ТК № 153 від 7 вересня 1920 р, арк. 294.
- ⁶⁴ *Житецький Г.* Некролог Є.О. Ківлицького // Україна.— 1925.— № 6.— С. 181.
- ⁶⁵ НБУВ ІР, ф. 71, № 385.
- ⁶⁶ *Житецький Г.* Некролог Є.О. Ківлицького.— С. 180–182.— (У некролозі наявні бібліографічні неточності, зокрема в хронологічних датах).